

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни «Місцеві фінанси»
для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем
«бакалавр» денної та заочної форм навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» (Частина 2)

Конспект лекцій з дисципліни «Місцеві фінанси» для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (Частина 2) / Укл. Н.Г. Фатюха – Запоріжжя: НУ «ЗП», 2023.- 85 с.

Укладач: к.е.н., доцент Н.Г. Фатюха

Рецензент: к.е.н., доцент О. С. Губарь

Відповідальний за випуск: к.е.н., доцент С.В. Шарова

Затверджено
на засіданні кафедри
“Фінанси, банківська справа
та страхування ”
Протокол № 10
від 02.06. 2023 р.

Рекомендовано
до видання НМК ФЕУ
Протокол № 42
від 31.05. 2023 р.

ЗМІСТ

Частина 2	
Тема 4. Формування дохідної бази місцевих бюджетів	65
4.1. Дохідна частина місцевих бюджетів	65
4.2. Суть та історичні аспекти формування цільових фондів	81
4.3. Резервні фонди місцевих органів самоврядування	83
Тема 5. Система видатків місцевих бюджетів	85
5.1. Видаткова частина місцевих бюджетів	85
5.2. Нові підходи у плануванні доходів місцевих бюджетів	100
5.3. Методи планування видаткової частини місцевих бюджетів	100
5.4. Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів	103
5.5. Програмно-цільове бюджетне планування, його зміст і переваги	111
Тема 6. Фінансове вирівнювання та бюджетне регулювання	120
6.1. Зміст міжбюджетних відносин та передумови їх виникнення	120
6.2. Види міжбюджетних трансфертів в Україні	123
6.3. Сутність та стан фінансового вирівнювання	135
6.4. Зміст, цілі та методи бюджетного регулювання	140
Частина 3	

ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

4.1. Дохідна частина місцевих бюджетів.

4.2. Суть та історичні аспекти формування цільових фондів

4.3. Резервні фонди місцевих органів самоврядування

Ключові терміни: *Доходи місцевих бюджетів. Податкові надходження. Неподаткові надходження. Трансферти. Цільові фонди. Резервний фонд.*

4.1. Дохідна частина місцевих бюджетів

Фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів.

Доходами бюджету є кошти, які надходять у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків [7, с. 41].

В ст.63 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» відзначено, що **доходи місцевих бюджетів** формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Доходи місцевих бюджетів районних у містах рад (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами.

Склад доходів місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет України.

Доходи місцевого бюджету зараховуються до загального або спеціального фонду місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

У складі надходжень спеціального фонду місцевого бюджету виділяються надходження бюджету розвитку, які формуються відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

Кошти державного бюджету, що передаються у вигляді дотацій та субвенцій, затверджуються у законі про Державний бюджет

України для кожного відповідного місцевого бюджету згідно з Бюджетним кодексом України.

Кошти, передані державою у вигляді дотацій та субвенцій, можуть розподілятися Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, міськими (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення), районними радами між відповідними місцевими бюджетами та використовуватися для фінансування спільних проектів відповідних територіальних громад [11].

Доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [12,ст.2]. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти.

Податковими надходженнями визначаються, загальнодержавні і місцеві податки, що передбачені податковими законами України, збори та інші обов'язкові платежі.

Неподатковими надходженнями визначаються:

- доходи від власності та підприємницької діяльності;
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу:
- надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- власні надходження бюджетних установ;
- інші неподаткові надходження.

Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [12, ст.9].

Субвенції - міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції [12,ст.2].

Обсяг міжбюджетних трансфертів затверджується Верховною Радою України в Законі про Державний бюджет на відповідний рік [12, ст.77].

Доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- власні (доходи, що формуються на даній території за рішенням місцевих органів влади);
- закріплені - доходи, які на постійній основі закріплені за певними місцевими бюджетами.

До прийняття Бюджетного кодексу рада вищого рівня визначала обсяг відрахувань до бюджетів нижчих рівнів. Бюджетний кодекс чітко визначив перелік власних і закріплених доходів місцевого самоврядування на тривалу перспективу, що відкрило нові можливості для здійснення перспективного планування [7, с. 41-42].

Місцевий бюджет відповідно до БК містить надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету.

Склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад (Стаття 64):

1) 60 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя);

1⁻¹) 40 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва; 100 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1⁻¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Севастополя та зараховується до бюджету міста Севастополя;

2) 37 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

3) 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

4) 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

4²) 3 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4³) 5 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину), що зараховується за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4⁴) 30 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування бурштину, що зараховується до місцевих бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) бурштину;

5) плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

6) державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

7) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів (з урахуванням положень частини третьої цієї статті);

7¹) 13,44 відсотка акцизного податку з виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального (з урахуванням положень частини четвертої цієї статті);

8) 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності та податку, визначеного пунктом 9 цієї частини статті, пунктом 1 частини першої статті 64

¹ та пунктом 1⁻² частини першої статті 66 цього Кодексу), який зараховується до бюджету міста Києва;

9) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради, зараховується до відповідних бюджетів;

10) місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з Податковим кодексом України;

11) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

12) плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію, визначеної пунктом 25⁻² частини другої статті 29 цього Кодексу), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

13) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

14) плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

15) плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

16) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

17) плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

17¹) плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі паливом, на право роздрібної торгівлі паливом, на право зберігання пального, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

18) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради;

19) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;

20) плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

21) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами, яка зараховується до відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

22) кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного

територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

23) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;

24) плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

24¹) адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

24²) адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

24³) плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, який зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем надання послуг;

25) штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;

25¹) адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;

26) адміністративні штрафи та інші штрафні санкції, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими

органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

27) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

28) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

29) кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів відповідних бюджетів місцевого самоврядування;

30) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів місцевого самоврядування, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

30²) 50 відсотків плати за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у гральних закладах казино і за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням відповідного закладу;

31) інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів місцевого самоврядування відповідно до законодавства.

Стаття 64¹. Склад доходів загального фонду районних бюджетів:

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні ради;
- плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;

- надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні ради;

- орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними державними адміністраціями, районними радами;

- кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів районних бюджетів;

- кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів районних бюджетів;

- 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок районних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

- адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється районними державними адміністраціями, який зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

- адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється районними державними адміністраціями, який зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

- плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється районними державними адміністраціями, яка зараховується до районних бюджетів за місцем надання послуг;

- частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному районними радами;

- штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів районних бюджетів;

- плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

- плата за розміщення тимчасово вільних коштів районних бюджетів;

- інші доходи, що підлягають зарахуванню до районних бюджетів відповідно до законодавства.

Стаття 66. Склад доходів загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів

1) 15 відсотків податку на доходи фізичних осіб (крім податку, визначеного пунктом 1¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;

1¹) 10 відсотків податку на прибуток підприємств (крім податку на прибуток підприємств державної власності, податку, визначеного пунктом 1² цієї частини статті, пунктом 18 частини першої статті 64 та пунктом 1 частини першої статті 64¹ цього Кодексу);

1²) податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.

Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради, зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

2) 45 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховуються до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;

3) 25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім

рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу, газового конденсату та бурштину);

3¹) 2 відсотки рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів за місцезнаходженням (місцем видобутку) відповідних природних ресурсів;

4) плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

5) акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), що сплачується платниками, які зареєстровані в Автономній Республіці Крим, - до доходів бюджету Автономної Республіки Крим;

6) орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

7) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному Верховною Радою Автономної Республіки Крим та обласними радами;

8) плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів (крім коштів, отриманих закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

9) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

10) плата за ліцензії та сертифікати (крім плати за сертифікацію, визначеної пунктом 25⁻² частини другої статті 29 цього Кодексу), що

зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

11) плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, дистиляту виноградного спиртового, спирту-сирцю плодового, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

12) плата за ліцензії на право оптової торгівлі спиртом етиловим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

13) плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів;

14) плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

15) плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

15⁻¹) плата за ліцензії на виробництво пального, на право оптової торгівлі паливом, на право роздрібної торгівлі паливом, на право зберігання пального, що зараховується до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

16) адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

17) штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

18) надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради;

19) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівлі/спрощеної закупівлі як забезпечення їх тендерної пропозиції/пропозиції учасника спрощеної закупівлі, які не підлягають поверненню таким учасникам, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

20) кошти, отримані від переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання такого договору, які не підлягають поверненню учаснику, у частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;

21) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

22) інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів відповідно до законодавства.

Стаття 68. Склад доходів та видатків бюджетів районів у містах

Склад доходів та видатків бюджетів районів у містах (у разі їх створення) визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам.

Розподіл обсягу міжбюджетних трансфертів між міським бюджетом та бюджетами районів у місті (у разі їх створення) здійснюється у порядку, затвердженому міською радою.

Стаття 69¹. Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів

До надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать:

- надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів (визначені в частині першій статті 71 цього Кодексу);

- кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва і Севастополя);

- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;

- 70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) - 50 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 20 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 70 відсотків;

- ¹ 55 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, визначеного пунктом 16¹ частини другої статті 29 цього Кодексу), у тому числі: до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) - 25 відсотків, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим - 30 відсотків, бюджетів міст Києва та Севастополя - 55 відсотків;

- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;

- цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

- надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим та місцевими радами;

- субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;

- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;
- повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними;
- надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;
- інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Стаття 71. Бюджет розвитку місцевих бюджетів:

Бюджет розвитку - доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази [2].

1) дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність;

2) плата за надання місцевих гарантій (відповідно до статті 17 цього Кодексу);

2¹) кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності";

2²) 10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим або обласного бюджету; 5 відсотків - до відповідного бюджету місцевого самоврядування. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах

встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

2³) концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (крім частини концесійного платежу, що за рішенням концесієдавця сплачується на користь балансоутримувача відповідно до умов концесійного договору);

2⁴) одноразова фіксована плата, визначена концесійним договором, та кошти, що надійшли у результаті реалізації забезпечення конкурсної пропозиції відповідно до умов концесійного конкурсу (якщо вони не повертаються учаснику), щодо об'єктів комунальної власності;

3) кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;

4) 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності, при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків - до бюджету Автономної Республіки Крим, 55 відсотків - до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим, 90 відсотків коштів від викупу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, передбачених пунктом 6¹ розділу X "Перехідні положення" Земельного кодексу України;

5) капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;

6) кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними (крім надходжень, визначених пунктами 10 і 11 частини першої статті 69¹ Кодексу);

7) місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

8) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням Ради міністрів

Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

4.2. Суть та історичні аспекти формування цільових фондів

Одним із інститутів у системі місцевих фінансів є різноманітні цільові фонди грошових ресурсів, можливість формування яких передбачена ст. 68 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Створення і функціонування таких фондів здійснюється на основі законодавства, що затверджується представницькими органами влади.

Цільові фонди, як правило, акумулюються на окремих рахунках і використовуються за цільовим призначенням для фінансування конкретних програм чи заходів. Правова база цих фондів склалася у 90-их роках.

Згідно з Бюджетним кодексом України, створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається.

Витрачаються кошти цільових фондів на розсуд відповідної місцевої ради, при цьому вони перебувають на спеціальних рахунках, котрі відкриваються в установах банків і вилученню не підлягають.

При формуванні цільових фондів кожна рада має затвердити: статут (положення) фонду, яким визначається сфера його діяльності; мету і завдання; структуру і методи формування коштів фонду.

Нині ради можуть створювати в межах законодавства України цільові фонди для вирішення бюджетних соціальних і економічних проблем. Акумуляція коштів у цільових фондах не тільки дозволяє розширити права органів самоврядування усіх рівнів, але й забезпечує можливості для фінансування соціально-економічного розвитку регіону. Так, Кабінетом Міністрів України рекомендовано при формуванні цільових фондів залучати кошти, що використовуються на соціальний розвиток підприємств і організацій будь-якої форми власності пропорційно до чисельності робітників і службовців, що постійно проживають у містах і селищах, де розташовуються ці підприємства.

Для усунення суперечок між підприємствами і місцевими органами влади з приводу відрахувань у цільові фонди розроблена формула:

$$X = (C - B) * Y / 100\%, \quad (4.1)$$

де X - сума засобів, що необхідно внести підприємству у цільовий фонд;

C - сума засобів, необхідна для благоустрою міста (селища), будівництва житла, утримання соціальних, культурних, побутових об'єктів та інших робіт;

B - наявність бюджетних коштів на певні цілі;

Y - питома вага працівників і службовців певного підприємства в загальній чисельності населеного пункту.

Питома вага визначається за формулою:

$$Y = \frac{Ч_{\text{пр}}}{Ч_{\text{нп}}} * 100\%, \quad (4.2)$$

де $Ч_{\text{пр}}$ - середня чисельність персоналу підприємства за рік;

$Ч_{\text{нп}}$ - середня чисельність населеного пункту за підсумками року.

Метод коефіцієнтів сприяє участі підприємств усіх форм власності у благоустрої міст й будівництві житла й об'єктів соцкультпобуту.

Місцеві ради розробляють порядок витрачання коштів із цих фондів.

Таблиця 4.1 - Основні напрямки витрачання коштів цільових фондів

Основні напрямки витрачання коштів цільових фондів
- створення й утримання об'єктів місцевого призначення (дороги, вуличне освітлення, парки, збирання сміття);
- зміцнення фінансових ресурсів регіональних органів влади;
- посилення економічних зв'язків регіональних органів влади з підприємствами;
- звільнення підприємств від виконання не властивих їм функцій із розвитку місцевого господарства (утримання клубів, дитячих садків, профілакторіїв, будинків відпочинку);

Продовження таблиці 4.1

Основні напрямки витрачання коштів цільових фондів
- розширення фінансових можливостей регіональних органів для ліквідації диспропорцій між виробничою і невиробничою сферами;
- розширення впливу регіональних органів на розвиток окремих галузей інфраструктури, підвищення технічного рівня підвідомчих установ, підприємств і організацій;
- підвищення рівня обслуговування та покращення якості послуг, що надаються населенню.

На місцевому рівні створюються також відділення загальнодержавних цільових фондів [7, с.96-99.]

4.3. Резервні фонди місцевих органів самоврядування

Законодавством України передбачена можливість місцевих органів влади формувати **резервні фонди** для здійснення непередбачуваних видатків, що не мають постійного характеру. У Державному бюджеті України резервний фонд передбачається обов'язково. Рішення щодо необхідності створення резервного фонду місцевого бюджету приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада [1, с.96-99.]

Резервний фонд бюджету не може перевищувати одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету. [12, ст24]

Рішення про виділення коштів з резервного фонду бюджету приймаються відповідно Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування.

Кабінет Міністрів України (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних місцевих рад) щомісячно звітують перед Верховною Радою України (Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідною місцевою радою) про витрачання коштів резервного фонду відповідного бюджету.

Основними напрямками використання коштів резервних фондів

є:

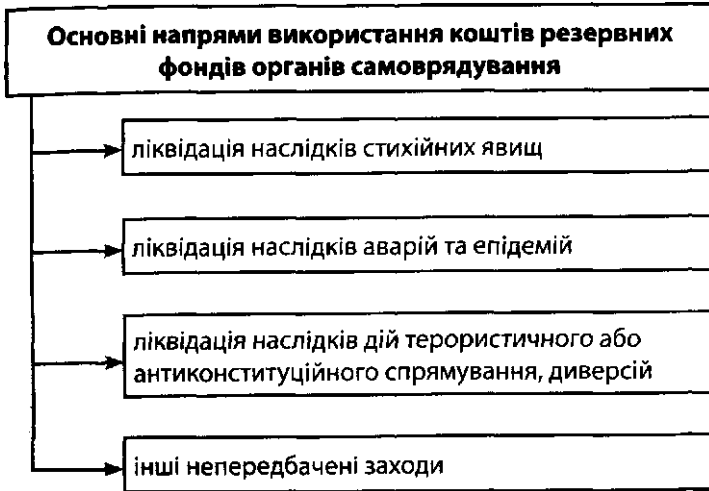

Рисунок 4.1 - Основні напрями використання коштів резервних фондів органів місцевої влади

До інших непередбачених заходів не можуть бути віднесені такі напрями використання коштів:

- обслуговування боргу органів місцевого самоврядування;
- капітальний ремонт, реконструкція;
- надання гуманітарної чи матеріальної допомоги;
- придбання житла.

Звернення про виділення коштів з резервного фонду місцевого бюджету підприємства, установи, організації подають до місцевої державної адміністрації. У зверненні має бути вказано:

- напрям виділення коштів;
- назву головного розпорядника коштів, якому треба їх виділити;
- обсяг асигнувань;
- перелік юридичних чи фізичних осіб, яким розпорядник має передати кошти.

При необхідності виділення коштів із резервного фонду для ліквідації наслідків техногенних ситуацій до звернення додаються експертні висновки від підрозділів із питань надзвичайних ситуацій - щодо рівня надзвичайної ситуації [7, с.100-101].

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність доходів місцевих бюджетів як системи економічних відносин?
2. Як класифікують доходи місцевих бюджетів відповідно до вимог Бюджетного кодексу України?
3. Охарактеризуйте особливості формування цільових фондів.
4. Назвіть основні напрямки витрачання коштів цільових фондів.
5. Назвіть основні напрями використання коштів резервних фондів.

ТЕМА 5. СИСТЕМА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

- 5.1. Видаткова частина місцевих бюджетів
- 5.2. Нові підходи у плануванні доходів місцевих бюджетів
- 5.3. Методи планування видаткової частини місцевих бюджетів
- 5.4. Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів.
- 5.5. Програмно-цільове бюджетне планування, його зміст і переваги

Ключові терміни: *Видатки місцевих бюджетів. Критерії розмежування видатків. Методи прогнозування доходів. Методи планування видатків місцевих бюджетів. Виконання місцевих бюджетів. Програмно- цільовий метод за видатками. Бюджетна програма.*

5.1. Видаткова частина місцевих бюджетів

Видатки місцевого бюджету – кошти, спрямовані на виконання бюджетних програм, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування [12, ст.2]

Видатки місцевого бюджету - економічні відносини, що виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади [7, с.50]

За допомогою бюджетних видатків місцеві бюджети виконують певні функції [9, с.61]

Рисунок 5.1 - Функції видатків місцевих бюджетів

Класифікація видатків місцевого бюджету подається у ст. 64 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним

кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

Видатки місцевого бюджету здійснюються із *загального та спеціального фондів* місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати *бюджету розвитку*.

Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаної із здійсненням інвестиційної діяльності, здійснення інших заходів, пов'язаних з розширенням відтворення, а також на погашення місцевого боргу [11].

Також видатки поділяються на поточні видатки і видатки розвитку.

Поточні видатки - видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків.

Поточні видатки передбачають негайне та своєчасне фінансування.

Видатки розвитку – видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази [ст.1, 11].

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать [12, ст.71]:

- погашення місцевого боргу, в тому числі за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;

- капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам;

- внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;

- проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу відповідно до статті 128 Земельного кодексу України, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;

- підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;

- платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста;

- видатки на підготовку проектів державно-приватного партнерства, виконання довгострокових зобов'язань у рамках державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності;

- розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів охорони здоров'я, комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів і комунальних закладів охорони здоров'я; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширенням відтворенням.

Співвідношення між поточним бюджетом та бюджетом розвитку нестабільне і залежить від досягнутого рівня економічного і соціального розвитку регіону.

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою спеціального фонду місцевих бюджетів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджетів на здійснення повноважень поділяються на три групи [12, ст.82]:

а) видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності й суверенітету, незалежного судочинства, інші

видатки, які не можуть бути передані місцевому самоврядуванню. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України;

б) видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню на основі принципу субсидіарності. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів із Державного бюджету України;

в) видатки на реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування, які мають місцевий характер. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів із Державного бюджету України.

Критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами [12, ст.86] здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача.

Таблиця 5.1 - Розмежування видатків між місцевими бюджетами

1 група	II група	III група
видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і які розташовані найближче до споживачів. Здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування.	видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України. Здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування, а також районних бюджетів.	видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують публічні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.
З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.		

У контексті нового механізму організації міжбюджетних відносин **видатки місцевих бюджетів поділяють на дві групи:**

- видатки, що здійснюються з відповідних бюджетів (Видатки, що здійснюються з бюджетів сільських, селищних, міських

територіальних громад; Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів) **(БК ст.89,90);**

- видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів **(БК ст.91).**

Перша група видатків відповідає повноваженням, які органи державної влади делегують органам місцевого самоврядування, а *друга група видатків* - власним повноваженням місцевого самоврядування [7, с. 54]

До видатків, що здійснюються з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад, належать видатки на [12, ст.89]:

1) освіти:

а) дошкільну освіту;

б) загальну середню освіту:

ліцеї (засновником яких є міська, селищна, сільська рада), початкові школи, гімназії;

міжшкільні ресурсні центри;

заклади спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою (крім закладів, визначених у підпункті "а" пункту 7 частини першої статті 87 та у підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 90 цього Кодексу);

дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідної територіальної громади), інклюзивно-ресурсні центри;

в) фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, сільська або селищна рада);

г) інші державні освітні програми;

г) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності, засновником яких є міська, сільська або селищна рада);

г¹) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

д) позашкільну освіту;

е) професійну (професійно-технічну) освіту з бюджетів міських територіальних громад з адміністративним центром у місті обласного значення - обласному центрі (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності, які розташовані на території зазначених територіальних громад);

2) охорону здоров'я:

г) оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, для забезпечення надання медичних послуг за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

д) місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, місцеві програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

е) місцеві програми громадського здоров'я;

3) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо не менше 70 відсотків кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідної територіальної громади), малі групові будинки; територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю; центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

в) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

г) сільські, селищні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми центрів соціальних служб;

4) державні культурно-освітні та театральнo-видовищні програми (сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади, бібліотеки, театри, музеї, виставки, центри культурних послуг, мистецькі школи, студії, інші заклади культури, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус академічних, національних), зоопарки комунальної власності;

5) фізичну культуру і спорт: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів (крім шкіл республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення), заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка місцевих осередків всеукраїнських громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

До видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим і обласних бюджетів, належать видатки на [12, ст.90]:

1) державне управління:

а) представницьку і виконавчу владу Автономної Республіки Крим;

2) освіти:

а) загальну середню освіту:

спеціальні школи, санаторні школи, ліцеї (засновником яких є обласна рада);

дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів, визначених у підпункті "б" пункту 2 частини першої статті 89 цього Кодексу);

заклади загальної середньої освіти державної власності (крім закладів, визначених у підпункті "а" пункту 7 частини першої статті 87 цього Кодексу);

заклади спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному закладі освіти, є жителями населених пунктів, розташованих на території Автономної Республіки Крим чи області (крім відповідної територіальної громади, де розташований такий заклад);

б) професійну (професійно-технічну) освіту (на оплату послуг з підготовки кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, визначених у підпункті "е" пункту 2 частини першої статті 89 цього Кодексу));

б¹) фахову передвищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців на умовах державного та/або регіонального замовлення у закладах фахової передвищої освіти державної та/або комунальної власності (крім закладів, визначених у підпункті "в" пункту 2 частини першої статті 89 цього Кодексу);

в) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у закладах вищої освіти комунальної власності (крім закладів, визначених у підпункті "г" пункту 2 частини першої статті 89 цього Кодексу);

г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

г) позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

д) інші державні освітні програми;

3) *охорону здоров'я:*

г) оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад, для забезпечення надання медичних послуг за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

д) регіональні програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які є об'єктами права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні обласних рад, і регіональні програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

е) регіональні програми громадського здоров'я;

є) інші заклади та заходи у системі охорони здоров'я (будинки дитини, заклади служби крові, медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, бази спецмедпостачання);

4) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального захисту та соціального забезпечення: виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для дітей з інвалідністю; центри з нарахування та здійснення соціальних виплат; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (крім відповідних притулків, центрів і гуртожитків, визначених у підпункті "а" пункту 4 частини першої статті 89 цього Кодексу); пільгове медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; компенсаційні виплати особам з інвалідністю на бензин (пальне), ремонт, техобслуговування автотранспорту та транспортне обслуговування, а також на встановлення телефонів особам з інвалідністю I і II груп; відшкодування витрат на поховання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни; центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю;

б) республіканські Автономної Республіки Крим та обласні програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, в тому числі утримання та програми республіканського Автономної Республіки Крим і обласних центрів соціальних служб;

в) інші державні соціальні програми;

5) культуру і мистецтво:

а) державні культурно-освітні програми (національні, державні, республіканські Автономної Республіки Крим та обласні заповідники, бібліотеки, музеї та виставки, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

б) державні театральні-видовищні програми (філармонії, художні, музичні колективи і ансамблі, театри, концертні і церковні організації, палаци, будинки культури, інші заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, інші заклади та заходи в галузі мистецтва, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

в) інші державні культурно-мистецькі програми;

б) фізичну культуру і спорт:

а) програми з розвитку фізичної культури і спорту (утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення (крім шкіл, визначених у підпункті "б" цього пункту), шкіл вищої спортивної майстерності, центрів олімпійської підготовки, центрів фізичного здоров'я населення республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, штатних спортивних команд резервного спорту, заходи з фізичної культури і спорту республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, включаючи підготовку збірних команд регіону до участі у спортивних змаганнях державного рівня, фінансова підтримка республіканського Автономної Республіки Крим та обласних осередків всеукраїнських громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення);

б) програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю (центри республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з розвитку фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, дитячо-юнацькі спортивні школи для осіб з інвалідністю усіх типів; проведення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю, навчально-тренувальних зборів і змагань республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, підготовка збірних команд регіону до участі у спортивних змаганнях державного рівня);

7) програми природоохоронних заходів місцевого значення, проекти реструктуризації та ліквідації об'єктів підприємств гірничої хімії, підземного видобутку залізної руди, консервації рутинного виробництва, утримання водовідливних комплексів.

Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів [12, ст.91]:

- а) місцеву пожежну охорону;
- б) муніципальні формування з охорони громадського порядку;
- в) органи місцевого самоврядування;
- г) соціальний захист та соціальне забезпечення;

1) програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі на підтримку діяльності молодіжних центрів;

2) місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення;

3) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

4) центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань;

5) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

6) компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

7) надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів на виконання програм (проектів, заходів) відповідного адміністративно-територіального рівня;

д) місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;

е) культурно-мистецькі програми місцевого значення;

ж) програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації;

з) місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;

і) типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;

и) транспорт, дорожнє господарство:

1) регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень;

2) експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажньо-експлуатаційними підрозділами);

3) будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних

доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);

ї) заходи з організації рятування на водах;

ж) обслуговування місцевого боргу;

з) програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

к) управління комунальним майном;

л) регулювання земельних відносин;

м) заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом;

н) заходи та роботи з територіальної оборони та мобілізаційної підготовки місцевого значення;

о) проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та республіканських Автономної Республіки Крим і місцевих референдумів;

п) членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань;

р) підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування;

с) реалізацію програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

т) програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

у) пільги з послуг зв'язку, інші передбачені законодавством пільги, що надаються ветеранам війни; особам, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх

соціального захисту"; особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; постраждалим учасникам Революції Гідності; особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; вдовам (вдівцям) та батькам померлих (загиблих) осіб, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; ветеранам праці; жертвам нацистських переслідувань; ветеранам військової служби; ветеранам органів внутрішніх справ; ветеранам Національної поліції; ветеранам податкової міліції; ветеранам державної пожежної охорони; ветеранам Державної кримінально-виконавчої служби; ветеранам служби цивільного захисту; ветеранам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; вдовам (вдівцям) померлих (загиблих) ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції, ветеранів податкової міліції, ветеранів державної пожежної охорони, ветеранів Державної кримінально-виконавчої служби, ветеранів служби цивільного захисту та ветеранів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; особам, звільненим з військової служби, які стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби; особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю та особам, які супроводжують осіб з інвалідністю I групи або дітей з інвалідністю (не більше одного супроводжуючого); реабілітованим громадянам, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонерами; громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; дружинам (чоловікам) та опікунам (на час опікунства) дітей померлих громадян, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою; багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування;

ф) місцеві програми підтримки здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти на умовах регіонального замовлення у відповідних закладах освіти;

х) місцеві програми підтримки автомобільних підприємств санітарного транспорту;

ц) інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою згідно із законом.

Відповідно до статті 72 БК визначені Особливості затвердження місцевого бюджету з дефіцитом або профіцитом.

1. Місцевий бюджет може затверджуватися з дефіцитом за загальним фондом у разі використання вільного залишку бюджетних коштів (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

Місцевий бюджет може затверджуватися з профіцитом за загальним фондом у разі спрямування до бюджету розвитку коштів із загального фонду такого місцевого бюджету, виконання зобов'язань за непогашеними позиками, а також для забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

2. Місцевий бюджет може затверджуватися з дефіцитом за спеціальним фондом у разі залучення до бюджету розвитку коштів від місцевих запозичень, коштів із загального фонду такого місцевого бюджету, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів, а також у разі використання залишків коштів спеціального фонду місцевого бюджету, крім власних надходжень бюджетних установ (шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет за результатами річного звіту про виконання місцевого бюджету за попередній бюджетний період).

Місцевий бюджет може затверджуватися з профіцитом за спеціальним фондом у разі погашення місцевого боргу, придбання цінних паперів.

Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів [12, ст.93]

Місцева рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів іншій місцевій раді у вигляді міжбюджетного трансферту до відповідного місцевого бюджету, у тому числі якщо на території територіальної громади недостатньо бюджетних установ, інших суб'єктів господарювання комунальної власності, які забезпечують надання публічних послуг, визначених пунктом 2 частини першої статті 86 цього Кодексу.

Передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору.

5.2. Нові підходи у плануванні доходів місцевих бюджетів

Виділяють такі методи прогнозування доходів: метод експертних оцінок, метод прямого рахунку, метод екстраполяції, економетричний метод.

Метод експертних оцінок - полягає в ознайомленні експертів із питаннями доходів для підготовки прогнозу. Перевага методу - здатність отримувати відносно точні прогнози. Недолік - відсутність чіткої техніки прогнозування (інтуїтивний метод, базується на досвіді та знаннях експертів).

Метод прямого рахунку - полягає у здійсненні детальних розрахунків кожного елемента доходів бюджету. Прогноз складається за алгоритмом, який відображає формування показника. Перевага методу - висока надійність та достовірність. Недолік - трудомісткість, значне інформаційне забезпечення.

Метод екстраполяції - ґрунтується на визначенні бюджетних показників на основі встановлення стійкої динаміки їх розвитку. Розрахунок бюджетних показників здійснюється на основі досягнутого в попередньому періоді рівня росту і його коригуванні на відносно стабільний розрахунок у майбутньому. При цьому допускається, що рівень росту в майбутньому році буде таким самим, як в останні роки.

Економетричне прогнозування поєднує економічні принципи та статистичні теорії. Економетричні моделі дозволяють розглянути вплив декількох чинників на доходи шляхом визначення незалежних змінних, що найбільше впливають на бюджетні надходження [7, с. 110-111].

5.3. Методи планування видаткової частини місцевих бюджетів

Формування бюджетних видатків починається на стадії планування. За основу береться очікуване виконання бюджету за видатками за попередній період.

Звітні дані про виконання бюджету за видатками, що є в розпорядженні як Міністерства фінансів України, так і фінансових органів, як правило, за півріччя, доповнюються оцінкою очікуваного виконання показників за видатками за період, який залишається до кінця року.

Аналіз звітних показників і оцінка перспективи до кінця року дають змогу визначити очікуване виконання бюджету за видатками. З одержаних видатків виключаються ті, яких не буде у плановому році.

При плануванні видатків та доходів місцевих бюджетів у сучасній економічній науці можуть бути застосовані такі методи.

1. Програмно-цільовий метод.

Суть методу полягає у плануванні бюджету органу місцевого самоврядування на основі розробки, аналізу, впровадження програм розподілу фінансових ресурсів (бюджетних програм). Бюджетна програма - це систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення загальної мети відповідно до поставлених завдань, виконання яких передбачає здійснення фінансування з місцевого чи державного бюджету.

2. Метод «Коріння трави».

В цьому випадку складається прогноз методом збору вхідних даних безпосередньо у рядових працівників, що перебувають на найнижчому рівні ієрархічної структури, тобто у тих, які пов'язані з об'єктом прогнозування.

3. Метод «Дослідження об'єкта».

Полягає в зборі даних різноманітними методами (опитування, інтерв'ю і т. п.) для перевірки гіпотези про величину надходжень для проведення передбачених фінансувань із місцевих бюджетів. Цей метод використовують при довгостроковому прогнозуванні величини фінансування завдань із місцевого бюджету (більше 5 років).

4. Метод «групова згода».

Прогноз ґрунтується на прямому та відкритому обміні думками на загальних зборах. Основною ідеєю цього методу є те, що групове обговорення можливих варіантів прогнозних показників призводить до вибору оптимального з багатьох запропонованих та розрахованих за допомогою різних методів та методик.

5. Метод «історична аналогія».

Пов'язаний із аналізом життєвого циклу подібного податку, який забезпечує фінансування відповідних видатків із місцевих

бюджетів. Як правило, використовується при введенні нового виду податку

6. Метод «Дельфі».

Полягає в тому, що група експертів відповідає на питання про форми та межі фінансування певних видів видатків із місцевого бюджету. Керівник груп узгоджує результати досліджень певної групи та формулює нове питання, яке є новим завданням для цієї групи експертів. Так нівелюється вплив особистісних факторів на межі фінансування певного виду видатків із місцевого бюджету

7. Каузальні методи.

Грунтуються на виокремленні основних та опосередкованих факторів, які впливають на об'єкт прогнозування.

8. Економетричні моделі.

Описують певний вид фінансування певного сектора економіки з місцевого бюджету за допомогою системи незалежних рівнянь.

9. Макроекономічні моделі.

Дають можливість визначити вплив як внутрішніх, так і зовнішніх чинників на фінансування певних видів повноважень місцевими бюджетами.

Бюджетний кодекс передбачає, що для планування видатків місцевих бюджетів необхідно мати пропозиції розпорядників щодо обсягу коштів, необхідних для надання громадянам громадських послуг - бюджетні запити [7, с. 111-115].

Бюджетний запит - документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції до проекту бюджету на плановий бюджетний період з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для виконання покладених на нього функцій на середньостроковий період, на підставі відповідних граничних показників видатків бюджету та надання кредитів з бюджету [12, ст. 2].

Бюджетні запити подаються на розгляд виконавчих органів влади. Складання бюджетних запитів починається з доведення місцевими фінансовими органами до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки запитів.

Інструкція розроблена на основі типової форми, визначеної Міністерством фінансів України, яке доводить місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад інформацію про особливості складання розрахунків до проектів місцевих

бюджетів на плановий бюджетний рік.

Якщо бюджетна пропозиція отримує бюджетне фінансування, це слід розглядати як договір між розпорядником та органом влади. При цьому необхідна чітка підзвітність організацій за програмними видатками. Крім того, до складу бюджетного запиту додається пояснення до бюджетних програм (вказується правова основа, визначаються завдання, напрями діяльності, роботи, описуються досягнення попередніх років) [7, с. 115-116].

5.4. Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Під виконанням місцевого бюджету за видатками розуміють здійснення комплексу дій, спрямованих на реалізацію передбачених місцевим бюджетом заходів та досягнення визначених цілей у межах запланованих ресурсів [7, с. 117].

Стадіями виконання бюджету за видатками є [12, ст. 46]:

- встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету;
- затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, а також порядків використання бюджетних коштів;
- взяття бюджетних зобов'язань;
- отримання товарів, робіт і послуг;
- здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань;
- використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань бюджетних програм.

1. Встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів [12, ст. 47].

Відповідно до затвердженого розпису бюджету розпорядники бюджетних коштів одержують бюджетні асигнування, що є підставою для затвердження кошторисів. *Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ* встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Казначейство України здійснює контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів розпису бюджету.

Розпорядники бюджетних коштів забезпечують управління бюджетними асигнуваннями і здійснення контролю за виконанням процедур та вимог, встановлених Бюджетним Кодексом.

Розпис бюджету - документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації [12, ст. 1].

Річний розпис бюджетних призначень фінансові органи та виконавчі органи місцевих рад складають на основі бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів.

Витяг із розпису надалі є основою для складання кошторису доходів і видатків бюджетних установ та планів використання коштів одержувачів бюджетних коштів і для розподілу коштів з рахунку бюджету між головними розпорядниками коштів. До затвердження розпису фінансовим органом затверджується тимчасовий розпис на відповідний період.

Потім призначення надається або розписується фінансовим органом для розпорядника бюджетних коштів протягом місяця після прийняття рішення про місцеві бюджети [7, с.118].

Після затвердження місцевих бюджетів місцеві фінансові органи складають розпис місцевих бюджетів, який включає: річний розпис доходів загального і спеціального фондів місцевих бюджетів та помісячний розпис доходів загального фонду місцевих бюджетів; річний розпис фінансування загального і спеціального фондів місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання та помісячний розпис фінансування загального фонду місцевих бюджетів за типом боргового зобов'язання; річний розпис асигнувань загального і спеціального фондів місцевих бюджетів (за винятком надання кредитів з місцевих бюджетів) та помісячний розпис асигнувань загального фонду місцевих бюджетів (за винятком надання кредитів з місцевих бюджетів); річний розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів та надання кредитів з місцевих бюджетів, помісячний розпис повернення кредитів до загального фонду місцевих бюджетів та надання кредитів із загального фонду місцевих бюджетів; річний розпис витрат спеціального фонду місцевих бюджетів з розподілом за видами надходжень; помісячний розпис спеціального фонду місцевих бюджетів (за винятком власних надходжень бюджетних установ та

відповідних видатків) (далі - Розпис місцевих бюджетів), за формами і у паперовій або електронній формі направляють органам Казначейства у визначені законодавством строки.

У разі якщо розпис місцевого бюджету не відповідає встановленим бюджетним призначенням, орган Казначейства повертає його місцевому фінансовому органу на доопрацювання із супровідним листом, який містить обґрунтування причини повернення.

У процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів може застосовуватися система дистанційного обслуговування "Клієнт казначейства - Казначейство" (далі – система Казначейства) з використанням засобів криптографічного захисту інформації Казначейства [28].

Метою ознайомлення розпорядників коштів із зазначеними документами є забезпечення відповідності між обсягами видатків, затверджених бюджетом, та показниками основних фінансових документів бюджетних установ - кошторисів і планів асигнувань.

Надання відомостей із розпису місцевого бюджету органам казначейства зумовлено застосуванням в Україні казначейської форми обслуговування місцевих бюджетів.

Казначейство зобов'язане контролювати відповідність кошторисів бюджетних установ показникам розпису бюджету.

Доведені до головного розпорядника коштів показники розпису асигнувань передбачені для здійснення заходів як **безпосередньо** головним розпорядником, так і підпорядкованими йому бюджетними установами.

Тому визначені у витягах із розпису показники асигнувань головний розпорядник коштів повинен розподілити між підпорядкованими йому розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

Інформацію про розподіл він доводить до відома підпорядкованих йому юридичних осіб та до органу казначейства, в якому обслуговують головного розпорядника.

Отримані розпорядниками нижчого рівня та одержувачами коштів показники розподілу слугують **основою** для складання кошторисів доходів і видатків та планів асигнувань.

Територіальний орган казначейства перевіряє отриманий від головного розпорядника коштів розподіл бюджетних асигнувань щодо

правильності арифметичних розрахунків та відповідності розпису видатків, отриманого від фінансового відділу, і реєструє на рахунках обліку виконання бюджету [7, с.118-119].

2. Затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів.

Після затвердження розпису місцевих бюджетів, але не пізніше ніж через 30 днів після затвердження бюджету, місцеві фінансові органи надають до органів Казначейства у паперовій або електронній формі розпис місцевих бюджетів [28].

Розпис - основа для кінцевого кошторису. На другій стадії виконання видаткової частини бюджету затверджують кошториси та плани асигнувань розпорядників коштів місцевих бюджетів [7, с. 119].

Місцеві фінансові органи протягом трьох робочих днів доводять до головних розпорядників витяги із затвердженого розпису місцевих бюджетів, які є підставою для затвердження в установленому порядку кошторисів, планів асигнувань загального фонду місцевих бюджетів (за винятком надання кредитів з державного бюджету), планів надання кредитів із загального фонду місцевих бюджетів, планів спеціального фонду місцевих бюджетів (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) розпорядниками бюджетних коштів та планів використання бюджетних коштів одержувачами бюджетних коштів. Заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади охорони здоров'я, що утримуються за рахунок бюджетних коштів (крім закладів охорони здоров'я, видатки на які передбачені в статті 87 Бюджетного кодексу України) (далі - заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади охорони здоров'я), також затверджують плани використання бюджетних коштів і помісячні плани використання бюджетних коштів [28].

Розпорядники коштів нижчого рівня та одержувачі бюджетних коштів подають кошториси та плани використання бюджетних коштів на затвердження головним розпорядникам коштів.

Кошторис затверджується на рівні розпорядника коштів і є головним плановим документом бюджетної установи. Кошторис надає повноваження на отримання доходів та фінансування видатків протягом бюджетного періоду [7, с. 119].

Доведені обсяги бюджетних асигнувань є підставою для взяття розпорядниками бюджетних коштів та одержувачами бюджетних

коштів бюджетних зобов'язань на здійснення видатків, передбачених відповідними місцевими бюджетами.

Кошти місцевих бюджетів, які передбачаються для одержувачів бюджетних коштів, повинні бути враховані в показниках зведеного кошторису та плану асигнувань відповідного розпорядника бюджетних коштів.

Одержувачі бюджетних коштів подають до органу Казначейства план використання бюджетних коштів у порядку та за формою, визначеною законодавством, затверджений керівником за погодженням з розпорядником бюджетних коштів [28].

Зазначені документи органи казначейства перевіряють щодо відповідності показникам розподілу асигнувань, які були представлені головними розпорядниками коштів.

При виявленні розбіжностей органи казначейства не ресструють кошториси, а повертають розпорядникам для приведення їх у відповідність до розпису [7, с. 120].

Кошторис має такі складові частини:

- *загальний фонд*, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією видатків бюджету на виконання бюджетною установою (далі - установа) основних функцій або розподіл надання кредитів з бюджету за класифікацією кредитування бюджету;

- *спеціальний фонд*, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією видатків бюджету на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій, або розподіл надання кредитів з бюджету згідно із законодавством за класифікацією кредитування бюджету.

Форма кошторису затверджується Мініном [29].

План асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету - це помісячний розподіл бюджетних асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету), затверджених у загальному фонді кошторису, за скороченою економічною класифікацією видатків бюджету, який регламентує протягом бюджетного періоду взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів відповідно до зазначених зобов'язань.

План надання кредитів із загального фонду бюджету - це помісячний розподіл надання кредитів з бюджету, затверджених у загальному фонді кошторису, за класифікацією кредитування бюджету, який регламентує протягом бюджетного періоду взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів відповідно до зазначених зобов'язань.

План спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) - це помісячний розподіл бюджетних асигнувань (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків), затверджених у спеціальному фонді кошторису, за скороченою економічною класифікацією видатків бюджету або класифікацією кредитування бюджету, який регламентує протягом бюджетного періоду взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів відповідно до зазначених зобов'язань, в розрізі доходів бюджету за кодами класифікації доходів бюджету, фінансування бюджету за кодами класифікації фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання, повернення кредитів до спеціального фонду бюджету за кодами програмної класифікації видатків та кредитування бюджету і класифікації кредитування бюджету.

План використання бюджетних коштів - це розподіл бюджетних асигнувань в розрізі видатків бюджету, структура яких відповідає повній економічній класифікації видатків бюджету та класифікації кредитування бюджету.

Помісячний план використання бюджетних коштів - помісячний розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі, за скороченою економічною класифікацією видатків бюджету, який регламентує для закладів фахової передвищої та вищої освіти, наукових установ та закладів охорони здоров'я, що утримуються за рахунок бюджетних коштів (крім закладів охорони здоров'я, видатки на які передбачені у статті 87 Бюджетного кодексу України), протягом бюджетного періоду взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів відповідно до зазначених зобов'язань.

Установа незалежно від того, чи веде вона бухгалтерський облік самостійно, чи обслуговується централізованою бухгалтерією, для забезпечення своєї діяльності складає кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального

фонду бюджету, плани спеціального фонду, зведення показників спеціального фонду кошторису за кожною виконуваною нею бюджетною програмою, а заклади фахової передвищої та вищої освіти, наукові установи та заклади охорони здоров'я також плани використання бюджетних коштів та помісячні плани використання бюджетних коштів.

Установам можуть виділятися бюджетні кошти тільки за наявності затверджених та погоджених кошторисів, планів асигнувань загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду.

Установи мають право брати бюджетні зобов'язання та здійснювати платежі в межах бюджетних асигнувань, кошторисами, планами асигнувань загального фонду бюджету, планами надання кредитів із загального фонду бюджету, планами спеціального фонду [28].

3. Взяття бюджетних зобов'язань [12, ст. 48].

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами, враховуючи необхідність виконання бюджетних зобов'язань минулих років; довгострокових зобов'язань за енергосервісом, узятих на облік органами Казначейства України; середньострокових зобов'язань у сфері охорони здоров'я; середньострокових зобов'язань за договорами на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг; щодо завдань (проектів) Національної програми інформатизації - після їх погодження з Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації.

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання за спеціальним фондом бюджету виключно в межах відповідних фактичних надходжень спеціального фонду бюджету (з дотриманням вимог частини другої статті 57 цього Кодексу).

Казначейство України здійснює реєстрацію та облік бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів і відображає їх у звітності про виконання бюджету. При реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань здійснюється перевірка відповідності напрямів витрачання бюджетних коштів бюджетному асигнуванню, паспорту бюджетної програми.

Порядок здійснення реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів визначається Міністерством фінансів України.

4. Отримання товарів, робіт та послуг.

Розпорядники здійснюють контроль за фактичним отриманням придбаних предметів (контроль поставки, звірка замовлень, порівняння з первинними зобов'язаннями) [7, с.122].

5. Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань [12, ст. 49]. Розпорядник бюджетних коштів після отримання товарів, робіт і послуг відповідно до умов взятого бюджетного зобов'язання приймає рішення про їх оплату та надає доручення на здійснення платежу органу Казначейства України, якщо інше не передбачено бюджетним законодавством, визначеним пунктом 5 частини першої статті 4 БК.

Казначейство України здійснює платежі за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі:

- наявності відповідного бюджетного зобов'язання для платежу у бухгалтерському обліку виконання бюджету;
- наявності затвердженого в установленому порядку паспорта бюджетної програми;
- наявності у розпорядників бюджетних коштів відповідних бюджетних асигнувань.

6. Використання товарів, робіт та послуг на виконання бюджетних програм.

Після отримання товарів від постачальників частина їх перебуває в залишках, а інша використовується для забезпечення функціонування бюджетних установ.

Як зазначалося вище, бюджетні установи фінансуються за рахунок коштів бюджету і за затвердженими для них кошторисами доходів і видатків [7, с. 124].

Кошторис - основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень [12, ст. 2].

Можна виділити такі види кошторисів: індивідуальні

кошториси, загальні кошториси, кошториси видатків на централізовані заходи, зведені галузеві кошториси.

1. Індивідуальні кошториси. Вони відображають специфіку й особливості виробничої діяльності установи.

Ці кошториси розробляються за затвердженими формами і розрізняються за видами бюджетних установ (школами, лікарнями, дитячими садками і т. д.). Кошторис складається з двох частин - загального і спеціального фондів.

2. Загальні кошториси. Загальний кошторис являє собою основний фінансовий документ, який визначає обсяг, цільове призначення і розподіл коштів загального і спеціального фондів, що виділяються з бюджету на утримання кількох типових установ, які обслуговуються однією централізованою бухгалтерією.

3. Кошториси видатків на централізовані заходи. Ці кошториси складаються міністерствами, відомствами або управліннями виконкомів місцевих рад.

4. Зведені галузеві кошториси. Це об'єднані в один кошторис індивідуальні кошториси однотипних установ, кошториси видатків на централізовані заходи і загальні кошториси міністерств і управлінь виконкомів [7, с. 125-126].

5.5. Програмно-цільове бюджетне планування, його зміст і переваги

У бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів (за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради) [12, стаття 20].

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі - метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [12, стаття 2].

Основною метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання.

Програмно-цільовий метод планування видатків місцевих бюджетів полягає не лише в аналізі можливостей бюджету (існуючих

ресурсів), але й у розробці найбільш ефективного їх використання з отриманням конкретних результатів. Тому важливою складовою бюджетної програми є опис запланованих очікуваних результатів на наступний рік [3, с. 126-127].

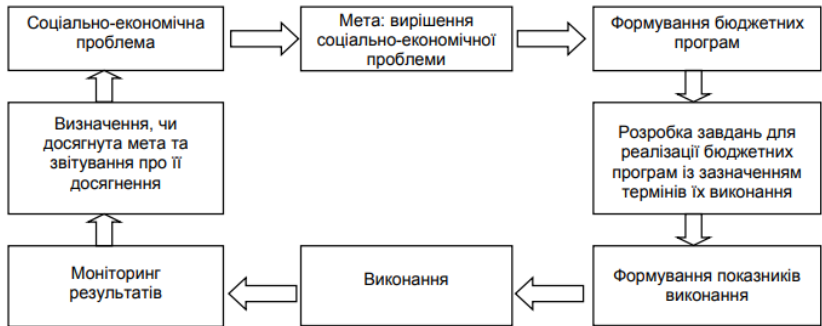

Рисунок 5.2 - Модель бюджетного процесу за ПЦМ [30]

Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм [12, стаття 20].

Розробка результативних показників дає змогу:

- чітко показувати віддачу від використаних бюджетних коштів;
- оцінювати співвідношення результатів та витрат;
- оцінювати тривалість програми, її необхідність та відповідність поставленим меті;
- порівнювати бюджетні програми;
- відбирати найефективніші бюджетні програми під час розподілу бюджетних ресурсів.

Досвід ринкових країн засвідчив переваги програмно-цільового методу складання бюджету, який дає можливість спрямовувати бюджетні кошти відповідно до пріоритетів суспільного розвитку. Процес програмно-цільового планування включає наступні етапи.

Переваги програмно-цільового методу.

Програмно-цільовий метод дає можливість встановити безпосередній зв'язок між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання. Запровадження програмно-цільового методу спрямоване на:

- забезпечення прозорості бюджетного процесу, чітке визначення цілей і завдань, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти, підвищення рівня контролю за результатами виконання бюджетних програм;

- забезпечення за результатами виконання бюджету здійснення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань, а також проведення аналізу причин неефективного виконання бюджетних програм;

- упорядкування організації діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм шляхом чіткого розмежування відповідальності за реалізацію кожної бюджетної програми між визначеними головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальними виконавцями бюджетних програм;

- посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за дотримання відповідності бюджетних програм законодавчо визначеній меті його діяльності, а також за фінансове забезпечення бюджетних програм і результати їх виконання;

- підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів [12, с. 127-129].

Основним елементом ПЦМ є бюджетна програма.

Бюджетна програма – систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети і завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій [2, стаття 2].

Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є *бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм*.

Бюджетні програми формуються головними розпорядниками бюджетних коштів під час складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та проекту бюджету на плановий бюджетний період з урахуванням планів діяльності на середньостроковий період.

Рисунок 5.3 - Етапи програмно-цільового планування [7, с. 128].

Відповідальний виконавець бюджетних програм визначається головним розпорядником бюджетних коштів за погодженням з Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом). Відповідальним виконавцем бюджетних програм може бути головний розпорядник бюджетних коштів за бюджетними програмами, виконання яких забезпечується його апаратом, та/або розпорядник бюджетних коштів нижчого рівня, який забезпечує виконання бюджетних програм у системі головного розпорядника.

Відповідальний виконавець бюджетних програм у процесі їх виконання забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів протягом усього строку реалізації відповідних бюджетних програм у межах визначених бюджетних призначень [12, стаття 20].

Бюджетні програми затверджуються щорічно виключно в межах наявних бюджетних ресурсів з метою досягнення конкретного результату при використанні цих ресурсів [30].

Мета бюджетної програми відображає цілі, яких необхідно досягти під час виконання бюджетної програми у середньостроковому періоді, відповідає пріоритетам державної політики у відповідній сфері, визначеним нормативно-правовими актами, та спрямована на досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, реалізацію якої забезпечує головний розпорядник. Мета має бути чіткою, реальною та досяжною [31].

Завдання бюджетної програми - конкретний, спрямований на досягнення мети бюджетної програми комплекс заходів, який відображає основні етапи досягнення поставленої мети, визначає шляхи виконання програми, підлягає перевірці та повинен містити результативні показники бюджетної програми.

Напрями використання бюджетних коштів - дії (заходи), пов'язані з наданням публічних послуг та/або забезпеченням надання таких послуг, що спрямовуються на досягнення мети та забезпечують виконання завдань в межах коштів, передбачених рішенням про місцевий бюджет на виконання бюджетної програми.

Результативні показники бюджетної програми - кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують перебіг її реалізації, ступінь досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, досягнення мети бюджетної програми, виконання завдань бюджетної програми, висвітлюють обсяг і якість надання публічних послуг [31].

У вітчизняній практиці використовують чотири групи результативних показників, характеристика яких наведена у таблиці 5.1 [30]:

Таблиця 5.4 - Результативні показники виконання бюджетних програм

Назва показника	Характерна ознака показника у програмі	Ознака одиниці вимірювання
Показник затрат	1) Хто виробляє послугу? – Штатна структура, структура управлінь, відділів, відділень і т. ін. 2) Чим виробляємо послугу? – потужності, будівлі, споруди і т. ін.	Одиниця вимірювання завжди подається в абсолютному вираженні – шт. од., од., м. кв., м.куб.
Показник продукту	1) На кого (на що) ми докладаємо зусиль? 2) На кого (на що) ми діємо у процесі надання послуг? – Контингент споживачів послуги, обсяги виконаних робіт за послугою, і т. ін.	Одиниця вимірювання завжди подається в абсолютному вираженні – ос., учнів, м.куб., м. кв., ліжко-днів
Показник ефективності	1) Скільки коштує одиниця продукту в грошовому виразі? 2) Яку частку показника затрат припадає на одиницю продукту?	Одиниця вимірювання завжди подається в відносних величинах – грн. /л-день, шт. од. вчителів / 1 учня (навантаження), грн / м. кв. ремонту
Показник якості	1) Що досягнуто в результаті виконання програми?	Одиниця вимірювання завжди подається в відносних величинах – % зниження захворюваності, темп зростання показника порівняно з іншим періодом

Показники затрат — це показники, що визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми:

- державне управління: кількість підвідомчих установ, штатних одиниць, отриманих листів, доручень, звернень громадян;

- освіта: кількість навчальних закладів за категоріями, обсяги годин навчального процесу, чисельність працівників навчального закладу та кількість учнів;

- охорона здоров'я: чисельність працівників галузі (за категоріями), кількість медичних установ (за типами) та кількість хворих, що знаходяться на стаціонарному лікуванні;

- житлово-комунальне господарство: загальна житлова площа, що потребує проведення капітального ремонту.

Показники продукту - використовуються для оцінки досягнення поставленої мети. Показниками продукту є, зокрема, обсяг виробленої продукції, наданих послуг чи виконаних робіт на

виконання бюджетної програми, кількість користувачів товарами (роботами, послугами) тощо:

- державне управління: кількість підготовлених та прийнятих рішень, кількість перевірок, обсяг наданих послуг та отриманих коштів (дозволи, ліцензії), кількість вирішених питань, доручень;
- освіта: чисельність випускників;
- охорона здоров'я: чисельність відвідувачів поліклінік, амбулаторій, кількість амбулаторних візитів, кількість пролікованих;
- житлово-комунальне господарство: площа відремонтованого житлового фонду.

Показники ефективності - залежно від завдань, виконання яких забезпечує реалізацію бюджетної програми, можуть визначатись як:

- державне управління: кількість наданих послуг та прийнятих рішень на одну працівника: виграти на утримання однієї штатної одиниці, втрати на відрядження в розрахунку на 1 особу;
- освіта: вартість навчання одного учня, витрати на один навчальний заклад, кількість навчальних годин на одного вчителя;
- охорона здоров'я: кількість пацієнтів на одного лікаря, вартість ліжко-дня, показник завантаженості ліжкового фонду, середня кількість днів перебування в лікарні;
- житлово-комунальне господарство: витрати на проведення капітального ремонту 1 кв. м житлової площі

Показники якості — є сукупністю властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (виробленні товарів, виконанні робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми:

- державне управління: відсоток вчасно виконаних рішень до їхньої загальної кількості, зміна обсягу податкової заборгованості (недоїмки), зміна обсягу кредиторської заборгованості, кількість позовів на неправомірні дії органів влади;
- освіта: кількість випускників, які закінчили навчальний заклад з відзнакою, поліпшення рівня освіти (ступінь успішності);
- охорона здоров'я: рівень виживаності хворих, рівень захворюваності (за віковою структурою), рівень смертності, прогнозована тривалість життя;

- житлово-комунальне господарство: відсоток площі житлового фонду, що потребує ремонту, до загальної площі житлового фонду [30].

Перелік результативних показників щодо кожної бюджетної програми розробляється головними розпорядниками бюджетних коштів згідно з нормативно-правовим актом Міністерства фінансів України.

Результативні показники бюджетної програми мають підтверджуватися офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку [12, ст.20].

Документ, який містить всю потрібну інформацію про бюджетну програму називається **паспортом бюджетної програми**. У ньому визначено суму коштів, затверджену в державному бюджеті для виконання бюджетної програми, законодавчі підстави її реалізації, мету, завдання, напрями діяльності, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми.

На основі цього паспорту контролюють цільове та ефективне використання бюджетних коштів, проводиться аналіз виконання бюджетної програми.

Правила складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання встановлюються Міністерством фінансів України [7, с.130].

Паспорти бюджетних програм складають усі головні розпорядники бюджетних коштів (далі – головні розпорядники) за кожною бюджетною програмою, крім бюджетних програм: які створюються протягом року за рахунок коштів резервного фонду бюджету; з повернення кредитів до бюджету; з відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб; з перерахування міжбюджетних трансфертів.

Паспорт бюджетної програми формується з використанням інформації, наведеної у бюджетному запиті головного розпорядника, плані діяльності головного розпорядника на середньостроковий період, з урахуванням бюджетних призначень, установлених рішенням про місцевий бюджет.

Державна казначейська служба України здійснює платежі за дорученням розпорядників бюджетних коштів у разі наявності

затвердженого в установленому порядку паспорта бюджетної програми.

Головні розпорядники розробляють проекти паспортів бюджетних програм і подають їх на погодження місцевому фінансовому органу (далі - фінорган) протягом 30 днів після набрання чинності рішенням про місцевий бюджет.

Головні розпорядники забезпечують відповідність змісту проектів паспортів бюджетних програм рішенням про місцевий бюджет на відповідний бюджетний період, бюджетному розпису (крім випадків внесення змін до паспортів бюджетних програм у разі внесення змін до спеціального фонду кошторису бюджетної

Фінорган здійснює погодження проекту паспорта бюджетної програми протягом 10 днів з дня його отримання та направляє його головному розпоряднику для затвердження.

Паспорти бюджетних програм затверджуються наказами головного розпорядника або у разі, якщо згідно з нормативно-правовими актами головний розпорядник ухвалює свої рішення в іншій формі, ніж наказ (наприклад, розпорядження тощо), - іншим відповідним розпорядчим документом головного розпорядника у двох примірниках протягом 45 днів від дня набрання чинності рішенням про місцевий бюджет, а у випадках, визначених абзацами третім - сьомим пункту 1.3 розділу, - протягом двох тижнів після внесення фінорганом відповідних змін до розпису місцевого бюджету [31].

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте видаткову частину місцевого бюджету.
2. Вкажіть методи прогнозування доходів.
3. Вкажіть методи планування видатків.
4. Вкажіть етапи процесу виконання місцевих бюджетів за видатками.
5. Що таке кошторис? Його види.
6. Охарактеризуйте програмно-цільове бюджетне планування.

ТЕМА 6. ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ ТА БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

- 6.1. Зміст міжбюджетних відносин
- 6.2. Види міжбюджетних трансфертів в Україні
- 6.3. Сутність та стан фінансового вирівнювання
- 6.4. Зміст, цілі та методи бюджетного регулювання

Ключові терміни: *Міжбюджетні відносини. Види міжбюджетних трансфертів. Фінансове вирівнювання. Бюджетне регулювання. Методи бюджетного регулювання.*

6.1. Зміст міжбюджетних відносин

Концептуальні засади побудови міжбюджетних відносин залежать від економічної системи держави. Для бюджетної системи України характерним є досить високий ступінь централізації бюджетних ресурсів, що свідчить про нерозвиненість місцевого самоврядування і слабкість його фінансової бази.

Процес децентралізації державної влади має супроводжуватися передаванням частини керівних повноважень по вертикалі управління, розширенням самостійності у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку територій місцевими органами влади.

У результаті даного процесу формується система органів управління потоками бюджетних ресурсів, до компетенції яких належить право вирішення питань про розміри, напрями, терміни, механізми використання цих ресурсів.

Взаємозв'язок органів влади і управління виявляється в необхідності фінансування єдиних суспільних потреб, у кількісному і якісному розмежуванні бюджетних ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями і по вертикалі державного управління.

У процесі перерозподілу фінансових ресурсів бюджетною системою виділяються такі основні типи відносин між бюджетами різних рівнів (рис. 6.1) [7, с.138-139].

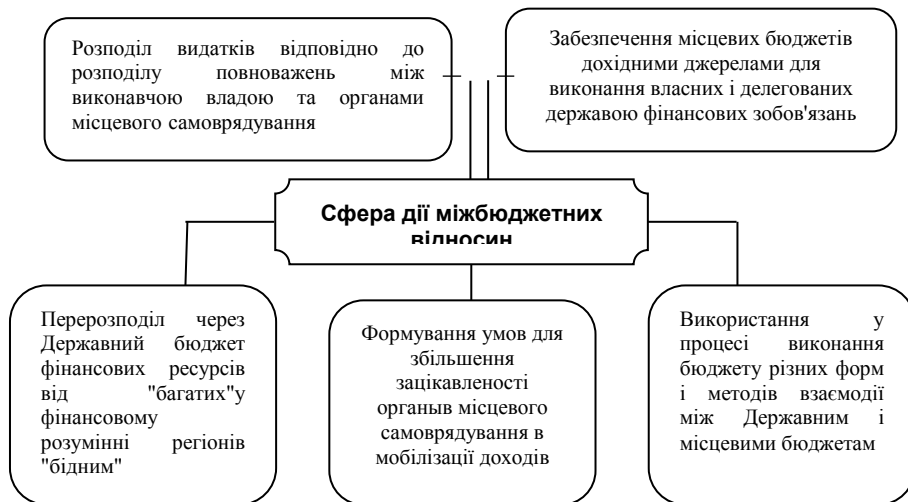

Рис.6.1 Сфера дії міжбюджетних відносин

Вихідні передумови міжбюджетних відносин:

- визначений у законодавстві держави поділ повноважень між державною виконавчою владою та органами місцевого самоврядування;
- гарантія з боку держави щодо фінансування наданих нею повноважень органам місцевого самоврядування;
- діючий порядок розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи та видами місцевих бюджетів;
- фінансова підтримка місцевих бюджетів у зв'язку із значними коливаннями рівнів податкового потенціалу окремих територій та об'єктивними розбіжностями у розмірах видатків.

Форми руху бюджетних ресурсів у процесі міжбюджетних відносин:

- міжбюджетні трансфери (базова дотації, субвенції, реверсна дотація);
- взаємозаліки, взаєморозрахунки (між бюджетами окремих видів і рівнів, між бюджетами і суб'єктами господарювання);
- об'єднання коштів бюджетів (для виконання спільних проектів і програм) [7, с.139].

Бюджетний кодекс України визначає міжбюджетні відносини

так [12, ст. 81] :

Міжбюджетні відносини – відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України.

Тобто, *міжбюджетні взаємовідносини* - це форма взаємозв'язків і взаємозалежностей між окремими ланками системи місцевих бюджетів, а також між місцевими бюджетами та Державним бюджетом України.

До **суб'єктів міжбюджетних відносин** належать: органи державної влади і управління, органи місцевого самоврядування. До їх компетенції включені повноваження щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів.

Мета регулювання міжбюджетних відносин - забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, тобто перерозподіл бюджетних ресурсів.

Основні способи розмежування доходів між бюджетами:

- розподіл податків та інших доходів між бюджетами різних рівнів;
- поділ надходжень від податків шляхом закріплення за кожним рівнем бюджетної системи конкретних часток податку у межах єдиної ставки оподаткування;
- встановлення територіальних надбавок до загальнодержавних податків на користь місцевого самоврядування;
- встановлення територіальних надбавок до місцевих податків на користь загальнодержавних органів влади.

Основні причини територіальних відмінностей у формуванні доходів та в складі й обсягах видатків місцевих бюджетів:

- різний рівень економічного розвитку господарського комплексу адміністративно-територіальних одиниць та його спеціалізація;
- різноманітність природно-кліматичних умов;
- різний екологічний стан територій;
- особливості розташування населених пунктів, зокрема

адміністративних центрів;

- насиченість шляхами сполучення;
- кількість населення, його віковий склад;
- сформована протягом тривалого періоду мережа об'єктів

соціальної та побутової інфраструктури, їх стан.

Цілісне функціонування бюджетної системи забезпечується взаємодією всіх її ланок. При цьому однією з ознак бюджетної системи як виду соціальних систем є існування в ній різних за рівнем, часто не погоджених між собою, цілей. Причиною цього є відмінності між метою формування та використання ресурсів різних бюджетів і потребами розвитку окремих територіальних громад і країни в цілому. Функцію узгодження й упорядкування наявних потреб і фінансових можливостей усіх бюджетів і, відповідно, повернення бюджетної системи до стану відносної рівноваги виконує регулювання. Стан рівноваги бюджетної системи досягається за умови рівномірного і пропорційного забезпечення ресурсами і відповідного здійснення витрат кожною її ланкою [7, с.140-141].

6.2. Види міжбюджетних трансфертів в Україні

Самостійною статтею доходів місцевих бюджетів є міжбюджетні трансферти.

Міжбюджетні трансферти — кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [12, ст.2].

Міжбюджетні трансферти поділяються на [12, ст.96]:

- базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- субвенції;
- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- додаткові дотації.

У Державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам [12, ст.97]:

- а) базова дотація;
- б) субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;

в) додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;

1) додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я;

г) субвенція на виконання інвестиційних проектів;

д) освітня субвенція;

1) субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;

є) субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

ж) субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;

з) інші додаткові дотації та інші субвенції.

Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України.

У Державному бюджеті України затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів [12, ст.97].

Надання державою податкових пільг, які зменшують доходи місцевих бюджетів, має супроводжуватися наданням додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів [12, ст.103].

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, яка вперше визначена законом про Державний бюджет України, затверджуються Кабінетом Міністрів України не пізніше 30 днів з дня набрання ним чинності.

Розподіл додаткових дотацій між місцевими бюджетами здійснюється на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України [12, ст.97].

Верховна Рада Автономної Республіки Крим та місцеві ради можуть передбачати у відповідних бюджетах такі види міжбюджетних трансфертів [12, ст.101]:

- субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного

користування;

- субвенції на виконання інвестиційних проектів, у тому числі на будівництво або реконструкцію об'єктів спільного користування;
- дотації та інші субвенції.

Умови надання субвенцій визначаються відповідним договором сторін.

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах [12, ст. 103⁻¹].

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах надається за рахунок джерел формування державного дорожнього фонду, визначених пунктом 1 частини другої статті 24⁻² цього Кодексу, з урахуванням положень частини четвертої статті 24⁻² цього Кодексу.

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя.

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах розподіляється таким чином:

- 90 відсотків загального обсягу субвенції розподіляється між відповідними місцевими бюджетами (крім бюджету міста Києва) залежно від протяжності автомобільних доріг загального користування місцевого значення у відповідній адміністративно-територіальній одиниці станом на 1 січня року, що передує плановому. Зазначені кошти можуть спрямовуватися на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання вулиць і доріг комунальної власності в населених пунктах у розмірі не більше 20 відсотків обсягу такої субвенції, затвердженого законом про Державний бюджет України для відповідного місцевого бюджету, а також на погашення

та обслуговування місцевого боргу за місцевими запозиченнями, залученими для виконання ремонтно-будівельних робіт на автомобільних дорогах загального користування місцевого значення та комунальної власності, у розмірі не більше 30 відсотків обсягу такої субвенції, затвердженого законом про Державний бюджет України для відповідного місцевого бюджету. Обсяги та напрями використання коштів за рахунок таких місцевих запозичень затверджуються відповідною обласною державною адміністрацією з подальшим погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету;

- 10 відсотків загального обсягу субвенції надається бюджету міста Києва на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання вулиць і доріг комунальної власності у місті Києві.

Перелік об'єктів будівництва, реконструкції, капітального та поточного середнього ремонту автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах із зазначенням обсягів бюджетних коштів для фінансового забезпечення таких об'єктів затверджується Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідною обласною державною адміністрацією, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства.

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах перераховується за рахунок фактичних доходів спеціального фонду державного бюджету, які є джерелом надання зазначеної субвенції.

Освітня субвенція [12, ст. 103⁻²]:

Освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у таких типах закладів освіти:

- початкові школи, гімназії (крім дошкільних підрозділів у таких закладах), ліцеї;
- спеціальні школи;

- заклади спеціалізованої освіти: мистецькі, спортивні, військові (військово-морські, військово-спортивні), наукові ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою;

- дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри;

- заклади професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти;

- заклади фахової передвищої освіти і коледжі державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти.

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги освітньої субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів і бюджетів місцевого самоврядування.

Освітня субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, та затверджується Кабінетом Міністрів України і має враховувати, зокрема, такі параметри:

- кількість учнів закладів загальної середньої освіти, учнів, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, студентів, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах фахової передвищої освіти і коледжах державної та комунальної власності, у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах;

- розрахункова наповнюваність класів;

- навчальні плани.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості, що використовується для розподілу освітньої субвенції, визначається Кабінетом Міністрів України з урахуванням зазначених параметрів.

*При цьому у складі зазначеної субвенції передбачається резерв коштів, обсяг якого не може перевищувати **1 відсотка загального обсягу субвенції**.*

Кабінет Міністрів України здійснює розподіл резерву освітньої субвенції та може визначати напрями використання таких коштів.

Залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції та на оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти державної та комунальної власності.

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами [12, ст. 103⁻³].

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами спрямовується на надання державної підтримки для здобуття освіти дітьми сліпими та із зниженим зором, глухими та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектра) у закладах та установах освіти відповідно до частини другої цієї статті.

За рахунок субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюються видатки на:

а) оплату праці фахівців (перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України) на основі укладених цивільно-правових договорів за:

1) проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до індивідуальних програм розвитку для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів);

2) надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності;

б) придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що дають змогу опанувати навчальну програму, для осіб з

особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності. Типовий перелік спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти;

в) оснащення кабінетів та/або ресурсних кімнат у відповідних закладах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами (придбання методичного, навчального та програмного забезпечення, предметів, матеріалів і обладнання, у тому числі довгострокового користування).

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами.

Розподіл субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами, та затверджується рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, рішенням про обласний бюджет.

Залишки коштів за субвенцією на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції.

Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я [12, ст. 103⁻⁶].

Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я спрямовується на:

- видатки закладів освіти, визначених у частині першій статті 103⁻² цього Кодексу (крім видатків на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників закладів освіти, визначених пунктами 1-4 частини першої статті 103⁻² цього Кодексу, а також закладів освіти, визначених пунктами 5 і 6 частини першої статті 103⁻² цього Кодексу, в частині здобуття повної загальної середньої освіти);

- видатки закладів охорони здоров'я, визначених у пункті 3 частини першої статті 89 та у пункті 3 частини першої статті 90 цього Кодексу, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я для обласних бюджетів.

Додаткова дотація на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я розподіляється між обласними бюджетами з урахуванням таких параметрів:

- кількість населення;
- надходження доходів місцевих бюджетів області, визначених пунктом 1 частини першої статей 64 і 66 цього Кодексу, за відповідний звітний період року, що передує плановому;
- приведений індекс відносної податкоспроможності зведеного бюджету області;
- кількість учнів закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти.

Розподіл додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я здійснюється в таких пропорціях:

- 10 відсотків обсягу - пропорційно до питомої ваги кількості наявного населення області станом на 1 січня року, що передує плановому;
- 40 відсотків обсягу - пропорційно до питомої ваги приведенного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету області;

- 50 відсотків обсягу - пропорційно до питомої ваги кількості учнів закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти станом на 1 січня року, що передусє плановому.

Приведений індекс відносної податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначається як сума середнього індексу податкоспроможності зведених бюджетів областей, значення якого дорівнює 1, та показника, що відображає різницю між середнім індексом податкоспроможності зведених бюджетів областей та індексом податкоспроможності відповідного зведеного бюджету області.

Індекс податкоспроможності відповідного зведеного бюджету області є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності зведеного бюджету такої області порівняно з аналогічним середнім показником зведених бюджетів областей у розрахунку на одну людину.

Розподіл додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному обласними державними адміністраціями, за погодженням з Кабінетом Міністрів України та затверджується рішенням про обласний бюджет.

Субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування [12, ст. 104].

Субвенція на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування надається з одного місцевого бюджету іншому для компенсації відповідних видатків.

Умови утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування та надання субвенції визначаються на договірних засадах між надавачем субвенції та її отримувачем.

Субвенції на виконання інвестиційних проектів [12, ст. 105].

Надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів ґрунтується на таких основних принципах:

- принцип об'єктивності та відкритості - отримувач субвенції визначається за прозорими процедурами;

- принцип єдності - розподіл коштів має забезпечити реалізацію системи національних цінностей і завдань інноваційного розвитку та сприяти зменшенню відмінностей в рівні життя населення різних регіонів країни;

- принцип збалансованого розвитку - надання державної підтримки територіям з урахуванням їх потенціалу;

- принцип цільового використання коштів - субвенція використовується виключно на мету, визначену її надавачем, з урахуванням прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку країни і відповідної території, прогнозу місцевого бюджету.

Субвенції на виконання інвестиційних проектів надаються з державного бюджету місцевим бюджетам з урахуванням таких основних засад:

- а) економічної ефективності досягнення цілей інвестиційного проекту із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів на виконання інвестиційних проектів;

- б) направленості субвенції виключно на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності (насамперед на завершення будівництва та реконструкції об'єктів із ступенем будівельної готовності понад 70 відсотків);

- в) фінансової забезпеченості інвестиційних проектів, строк впровадження яких довший, ніж бюджетний період, необхідними фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, кредитами (позиками), залученими під державні та/або місцеві гарантії, та коштами субвенції на їх виконання впродовж усього строку впровадження;

- г) рівня забезпеченості об'єктами виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що підвищує інвестиційну привабливість території;

- д) участі бюджету - отримувача субвенції:

- 1) для бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів і бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджету міста Києва, - не менш як 3 відсотки від обсягу такої субвенції;

- 2) для бюджету міста Києва - не менш як 5 відсотків від обсягу такої субвенції;

- е) обґрунтування спроможності подальшого утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів об'єктів комунальної власності.

Розподіл субвенції на виконання інвестиційних проектів здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, з урахуванням завдань і заходів державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку на підставі формалізованих параметрів, що базуються на фактичних та прогнозних показниках економічного та соціального розвитку відповідної території (основними з яких є показники обсягу промислового виробництва, обсягу валової продукції сільського господарства, обсягу інвестицій в основний капітал, рівня щільності населення, рівня безробіття населення, доходів населення у розрахунках на одну особу, середньомісячної заробітної плати працівників).

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості використовується для визначення розподілу міжбюджетних трансфертів.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості - гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів [12, ст. 2].

Загальний обсяг фінансових ресурсів за кожним видом міжбюджетних трансфертів, розраховується на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами. При розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості може передбачатися обсяг нерозподілених видатків, який об'єднує види видатків на ті повноваження, встановлення нормативів за якими є недоцільним.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів коригуються коефіцієнтами, що враховують відмінності у вартості надання публічних послуг залежно від:

- кількості населення та споживачів публічних послуг;
- соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення) адміністративно-територіальних одиниць.

Коригуючі коефіцієнти затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів [12, ст. 108].

Міжбюджетні трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам перераховуються з рахунків державного бюджету органами Казначейства України бюджету Автономної Республіки Крим, обласним бюджетам, бюджетам міст Києва і Севастополя, іншим бюджетам місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування базової дотації та реверсної дотації щодавно, освітньої субвенції - двічі на місяць, а субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами - один раз на місяць.

Кабінет Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету може здійснювати розподіл та перерозподіл обсягів субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам між місцевими бюджетами у межах загального обсягу відповідних субвенцій та додаткових дотацій. При цьому обсяги субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів розподіляються у порядку, визначеному відповідним законом про місцеві вибори. Особливості розподілу обсягів освітньої субвенції щодо резерву коштів та перерозподілу обсягів такої субвенції між місцевими бюджетами можуть визначатися законом про Державний бюджет України.

Місцева державна адміністрація може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у період між сесіями відповідної місцевої ради за умови делегування нею таких повноважень місцевій державній адміністрації з наступним внесенням змін до рішення про місцевий бюджет.

6.3. Сутність та стан фінансового вирівнювання

Як відомо, у Конституції України закріплені рівні можливості для всіх громадян у здійсненні своїх прав, незалежно від того, на якій території вони проживають. Сплачуючи однакові податки, громадяни вправі розраховувати на однаковий рівень надання суспільних послуг, фінансування яких забезпечується переважно за рахунок бюджетних коштів [7, с. 144].

Згідно затвердженої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки політика регіонального розвитку ґрунтується на врахуванні під час стратегічного та просторового планування ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, економіку та навколишнє природне середовище, а також включатиме побудову культури партнерства та співробітництва, орієнтованої на взаємодію громадян та публічних інституцій щодо розвитку. Заходи регіональної політики формуватимуться на основі отриманого досвіду, зібраних даних, висновків, рекомендацій, результатів аналізів та оцінки для забезпечення та підтримки високих стандартів управління та реалізації регіональної політики, що вимагає функціонування відповідних спеціалізованих аналітичних засобів, баз даних формування та оцінки політики [32].

Зазначена мета державної регіональної політики реалізується за допомогою фінансового вирівнювання, яке здійснюється зокрема через механізм міжбюджетних відносин і бюджетне регулювання.

Термін «вирівнювання» вперше з'явився у Законі України «Про бюджетну систему України» (1995 р.). У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) він трансформувався у «бюджетне вирівнювання». На практиці часто застосовують поняття «фінансове регулювання». Плутанина з використанням цих термінів пов'язана з відсутністю їх чіткого тлумачення у законодавстві [7, с. 144].

В умовах відсутності розроблених і законодавчо визначених державних соціальних гарантій важливим є наближення видатків місцевих бюджетів у розрахунку на душу населення до середнього рівня, який склався по країні.

Фінансове вирівнювання спрямоване на нівелювання (в певних межах) таких відхилень, оскільки їх існування створює неоднакові

умови для задоволення гарантованих державою соціальних, адміністративних та інших послуг [8, с. 57].

Фінансове вирівнювання - приведення у відповідність витрат місцевих бюджетів до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця, ліквідація диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків за окремими територіями.

Аналіз даних останніх років засвідчує, що амплітуда коливань граничних значень видатків у розрахунку на одну особу наявного населення залишається досить значною, а розбіжності між максимальним і мінімальним рівнями постійно зростають.

Головним інструментом проведення фінансового вирівнювання є бюджетні трансфери.

Під час проведення фінансового вирівнювання доцільно дотримуватись таких підходів:

- врахування місцезнаходження населених пунктів, природно-кліматичних, екологічних, демографічних та інших умов;
- узгодження з основними цілями та пріоритетами регіональної політики, врахування переліку депресивних територій, які потребують додаткових фінансових ресурсів;
- вирівнюванню видатків має передувати вирівнювання доходів місцевих бюджетів (як необхідна база для здійснення однакових видатків);
- забезпечення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні дохідних джерел [7, с. 144-145].

8 вересня 2005 року був прийнятий Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [33], який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій. Проте втратив чинність від 09.07.2022р.

В Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» визначені основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, встановлює особливості відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України від [34].

Регіональна програма розвитку - комплекс взаємопов'язаних завдань та заходів довготривалого характеру, спрямованих на досягнення визначених регіональною стратегією розвитку цілей, що є невід'ємною частиною плану заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку та реалізується через проекти регіонального розвитку, об'єднані спільною метою;

Регіональний розвиток - процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах

Відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, - комплекс першочергових організаційних, фінансових та інших заходів, що спрямовуються на прискорене відновлення об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та громадського призначення до стану, що дозволяє забезпечити повернення в регіон внутрішньо переміщених осіб та біженців, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання [34, ст. 1].

Документи державної регіональної політики розробляються з використанням територіально-орієнтованого та безпекового підходу, що передбачає визначення функціональних типів територій.

Для планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів та територій, а також з метою запровадження органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування спеціальних механізмів та інструментів визначаються такі функціональні типи територій:

- території відновлення;
- регіональні полюси зростання;
- території з особливими умовами для розвитку;
- території сталого розвитку.

Територіями відновлення є мікрорегіони, територіальні громади, на території яких відбувалися бойові дії та/або які були тимчасово окуповані, та/або території яких зазнали руйнувань об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду внаслідок ведення бойових дій, а також які характеризуються різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку та значним переміщенням населення до інших регіонів та/або інших держав.

Регіональними полюсами зростання є мікрорегіони, територіальні громади, що характеризуються значно кращими географічними, демографічними, соціально-економічними показниками розвитку порівняно з іншими подібними територіями

регіону, та зростання яких позитивно впливає на суміжні території, регіон та/або державу в цілому.

Територіями з особливими умовами для розвитку є макрорегіони, мікрорегіони, територіальні громади, рівень соціально-економічного розвитку яких є низьким або на яких існують природні, демографічні, міжнародні, безпекові чи інші об'єктивні обмеження щодо використання потенціалу території для розвитку.

З метою застосування диференційованих заходів підтримки розвитку визначаються окремі функціональні типи територій з особливими умовами для розвитку.

Територіями сталого розвитку є самодостатні мікрорегіони, територіальні громади з наявним соціально-економічним потенціалом територій та спроможні до збалансованого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах.

Перелік функціональних типів територій, а також вимоги щодо показників для віднесення територій до різних функціональних типів визначаються Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, утворює відповідну комісію для оцінки і віднесення територій до функціональних типів, до складу якої входять члени комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання регіональної політики та містобудування за рішенням цього комітету (чисельністю не менше 50 відсотків складу такої комісії). Така комісія здійснює оцінку та визначає склад функціональних типів територій України, що затверджується Кабінетом Міністрів України у Державній стратегії регіонального розвитку України.

За необхідності внесення змін до складу функціональних типів територій, затверджених Кабінетом Міністрів України у Державній стратегії регіонального розвитку України, комісія приймає відповідне рішення [34, ст. 11²].

Планування відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України

Відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, здійснюється відповідно до плану відновлення та розвитку регіонів, розробленого і затвердженого відповідно до цього Закону.

При розробленні плану відновлення та розвитку регіонів враховується наявний потенціал та перспективна спеціалізація територій.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади розробляє план відновлення та розвитку регіонів у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

План відновлення та розвитку регіонів затверджується Кабінетом Міністрів України.

План відновлення та розвитку регіонів включає регіональні плани відновлення та розвитку, а також окремі заходи і проекти регіонального розвитку та/або проекти місцевого розвитку територіальних громад.

Проект регіонального плану відновлення та розвитку розробляється відповідною Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською або Севастопольською міською державною адміністрацією в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та подається до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, для включення його до плану відновлення та розвитку регіонів.

План відновлення та розвитку територіальної громади розробляється та затверджується відповідною сільською, селищною, міською радою у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [34, ст. 11³,].

Державна підтримка регіонального розвитку ґрунтується на таких принципах:

- відповідності Державній стратегії регіонального розвитку України та відповідній регіональній стратегії розвитку, а також плану заходів з її реалізації;
- пріоритетності реалізації заходів та проектів плану відновлення та розвитку регіонів;
- конкурсного відбору програм (проектів) регіонального розвитку;
- ефективності використання залучених ресурсів;
- спроможності об'єктів та суб'єктів, на фінансування яких залучаються кошти державного фонду регіонального розвитку,

самостійно забезпечувати подальше власне фінансування або утримуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів;

- адекватної фінансової та іншої участі органів місцевого самоврядування, на території юрисдикції чи в інтересах яких реалізуються відповідні заходи, програми чи проекти;

- неупередженого розподілу коштів державного бюджету;

- сталості результатів - забезпечення стабільного довготривалого ефекту, збереження отриманих позитивних результатів у довгостроковій перспективі.

Державна підтримка регіонального розвитку спрямовується на фінансування:

- програм і проектів регіонального розвитку, що забезпечують виконання завдань Державної стратегії регіонального розвитку України та планів заходів з її реалізації, розроблених з урахуванням особливостей функціональних типів територій;

- плану відновлення та розвитку регіонів;

- проектів та регіональних програм розвитку, що забезпечують виконання завдань регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;

- договорів співробітництва територіальних громад;

- програм і проектів регіонального розвитку, які визначені пріоритетними за рішенням Кабінету Міністрів України.

З метою забезпечення відновлення та стимулювання розвитку регіонів і територій може утворюватися відповідний фонд. Засади функціонування такого фонду визначаються законом. Під час складання Бюджетної декларації та проекту Державного бюджету України на відповідний період передбачається окрема бюджетна програма, спрямована на фінансування заходів з відновлення регіонів і територій, а також програм і проектів регіонального розвитку та/або проектів місцевого розвитку [34, ст. 22].

6.4. Зміст, цілі та методи бюджетного регулювання

Збалансування бюджетів одного рівня, яке неможливо провести лише шляхом розмежування їх доходів і видатків, досягається за допомогою бюджетного регулювання (надання коштів «бідним» у фінансовому відношенні територіям або вилучення коштів у «багатих» територій).

Бюджетне регулювання - надання коштів із державного бюджету місцевим бюджетам з метою збалансування доходів і видатків усіх бюджетів, переливання коштів з «багатих» територій у «бідні»

Причини регіональних відмінностей видатків місцевих бюджетів (у розрахунку на одну особу):

- нестабільність та неузгодженість законодавства з питань фінансів, бюджету, податків;
- щорічні зміни у складі доходів та видатків бюджетів;
- невизначеність цілей та пріоритетів фінансового вирівнювання;
- відсутність протягом тривалого часу (до 2001 р.) стабільного, науково обгрунтованого і прозорого механізму бюджетного регулювання;
- нераціональне розташування мережі бюджетних установ;
- непослідовна політика щодо передачі соціально-культурних об'єктів із державної у комунальну власність;
- відсутність зацікавленості органів місцевого самоврядування в додатковій мобілізації доходів до місцевих бюджетів, споживацькі тенденції у витрачанні бюджетних коштів.

Види бюджетного регулювання:

- *вертикальне* - забезпечення необхідними доходами бюджетів різних рівнів (державні бюджети і місцеві бюджети);
- *горизонтальне* - вирівнювання доходів і видатків однотипних видів бюджетів (міських, сільських, селищних).

Завдання бюджетного регулювання:

- досягнення відповідності між видатками і доходами місцевих бюджетів різних видів, тобто їх збалансування;
- забезпечення рівномірності у надходженні доходів для запобігання розривів у фінансуванні видатків;
- досягнення зацікавленості органів місцевого самоврядування у повній мобілізації доходів на своїй території;
- забезпечення самостійності у використанні додатково одержаних коштів у процесі виконання місцевих бюджетів;
- перерозподіл бюджетних ресурсів між «багатими» і «бідними» у фінансовому відношенні територіями;
- ув'язка обсягів одержаної фінансової допомоги з конкретними зусиллями щодо мобілізації податків і зборів, залучення додаткових доходних джерел;

- здійснення фінансового вирівнювання [7, с. 148-149].

Таблиця 6.1 - Мета бюджетного регулювання та шляхи її досягнення [8, с. 56]

	Вертикальне бюджетне регулювання	Горизонтальне бюджетне регулювання
Мета	Забезпечення необхідними доходними джерелами бюджетів різних рівнів відповідно до діючого порядку розмежування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування	Ліквідація відмінностей у рівнях бюджетної забезпеченості в розрізі бюджетів місцевого самоврядування (міських за категоріями міст, селищних та сільських), тобто фінансове вирівнювання
Досягається шляхом:	Розподіл видатків між бюджетами і надання їм доходів, достатків для фінансування певних видатків	Вирівнювання доходів і видатків однотипних видів місцевих бюджетів

В БК встановлено нову систему вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Зазначене сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми надходженнями та стимулюватиме місцеві органи влади до залучення додаткових надходжень та розширення бази оподаткування.

Показники доходів столичного бюджету не враховуються під час здійснення фіскального вирівнювання, обсяг коштів, що перевищує середній показник надходжень по податках на одного жителя по Україні, не вилучається і може бути спрямований на фінансування видатків для виконання м. Києвом функцій столиці відповідно до Закону України "Про столицю України – місто-герой Київ".

Базова дотація матиме компенсаторний характер та забезпечуватиме вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів за закріпленими доходам (податком на доходи фізичних осіб, податком на прибуток).

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів [12, ст. 98].

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів здійснюється окремо за надходженнями податку на

прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб з урахуванням таких параметрів:

- кількість населення;
- надходження податку на прибуток підприємств, визначеного пунктом 1⁴ частини першої статті 66 цього Кодексу, за останній звітний бюджетний період;
- надходження податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1 частини першої статті 66 цього Кодексу, за останній звітний бюджетний період;
- індекси податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що визначаються окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

Індекс податкоспроможності відповідного обласного бюджету є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину.

При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного обласного бюджету.

Якщо значення індексу:

- в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;*
- менше 0,9 - надається базова дотація відповідному обласному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;*
- більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного обласного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.*

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджетів міст Києва та Севастополя і районів у містах [12, ст. 99]. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджетів міст Києва та Севастополя і районів у містах, здійснюється з урахуванням таких параметрів:

- кількість населення;
- надходження податку на доходи фізичних осіб, визначеного пунктом 1 частини першої статті 64 цього Кодексу, за останній звітний бюджетний період;
- індекс податкоспроможності відповідного бюджету.

Індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності бюджету місцевого самоврядування порівняно з аналогічним середнім показником по всіх бюджетах місцевого самоврядування в Україні (крім бюджетів міст Києва та Севастополя) у розрахунку на одну людину.

При здійсненні вирівнювання враховується значення індексу податкоспроможності відповідного бюджету.

Якщо значення індексу:

- в межах 0,9-1,1 - вирівнювання не здійснюється;
- менше 0,9 - надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;
- більше 1,1 - передається реверсна дотація з відповідного бюджету в обсязі 50 відсотків суми, що перевищує значення такого індексу 1,1.

Індекс податкоспроможності місцевого бюджету [12, ст. 100].

Індекси податкоспроможності місцевих бюджетів не можуть змінюватися і переглядатися частіше, ніж один раз на рік, крім випадків:

- виділення нових або зміни статусу вже існуючих адміністративно-територіальних одиниць;
- зміни податкового законодавства.

Зміна обсягу надходжень податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб за відповідний бюджетний період, у тому числі у разі зміни місцезнаходження суб'єкта господарювання та його реєстрації як платника податків за новим місцезнаходженням, повинна бути підтверджена органами стягнення.

В Україні традиційно використовують такі інструменти бюджетного регулювання:

- власні доходи;
- відсоткові відрахування від загальнодержавних податків і доходів (закріплені доходи);
- бюджетні трансферти (бюджетні дотації, субсидії і субвенції, вилучення коштів до Державного бюджету України, міжбюджетні взаєморозрахунки);
- бюджетні позички.

Збалансування доходів і видатків бюджетів, вирівнювання бюджетної забезпеченості територій здійснюється за допомогою

особливих методів. Вибір методів бюджетного регулювання залежить від того, яким чином розподілені доходи між рівнями бюджетної системи відповідно до поділу повноважень між державною виконавчою владою і місцевим самоврядуванням. Традиційно в бюджетній практиці України використовуються два **методи бюджетного регулювання**:

- метод процентних відрахувань від загальнодержавних податків та доходів, які надходять на території місцевого бюджету;
- надання фінансової допомоги бюджетам у певній сумі (бюджетні трансферти).

Переваги методу процентних відрахувань представлені на рисунку 6.2.

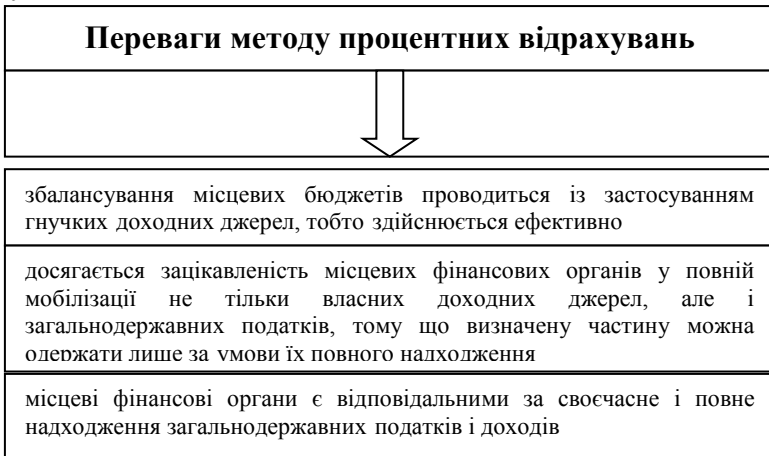

Рис. 6.2. Переваги методу процентних відрахувань [7, с.150]

Ефективність методу процентних відрахувань пояснюється тим, що в якості регулюючих доходів традиційно у нас використовуються такі, які характеризуються: рівномірністю надходження в часі; рівномірністю надходження по території країни; достатньо великими розмірами надходжень; захищеністю від дії економічних та інших факторів, які могли б спричинити коливання в обсягах надходжень.

При застосуванні методу процентних відрахувань обов'язково виникає питання, які нормативи використовувати. Виділяють такі види нормативів відрахувань від регулюючих доходів: єдині (для

місцевих бюджетів усіх адміністративно-територіальних одиниць), єдині в межах певних груп місцевих бюджетів (залежно від рівня податкового потенціалу і бюджетної забезпеченості на одного жителя), тобто **групові** нормативи чи **індивідуальні**.

У практиці бюджетного регулювання України за роки незалежності застосовувалися всі види нормативів відрахувань від загальнодержавних податків. Так, у 1994 та 1997 роках використовувались єдині нормативи відрахувань за всіма регулюючими податками. У 1998 р. було зроблено спробу розподілу податків: за державним бюджетом закріплювалися непрямі, а за місцевими бюджетами - прямі податки. У 1999 р. відбулося повернення до групових нормативів відрахувань. Зараз перевага надається єдиним нормативам, що відповідає ринковим засадам господарювання.

У сучасних умовах важливе місце в процесі бюджетного регулювання займають трансфери; разом із запровадженням Бюджетного кодексу

України вони стають основним методом бюджетного регулювання. Такі зміни відповідають досвіду зарубіжних країн, який свідчить, що в останні роки спостерігається стала тенденція зростання ролі бюджетних трансфертів, підтвердженням якої є збільшення їх питомої ваги у сукупних доходах місцевих бюджетів [7, с.149-151].

Питання для самоконтролю

1. Які передумови виникнення міжбюджетних відносин?
2. В чому полягає сутність міжбюджетних відносин?
3. Назвіть причини територіальних відмінностей у формуванні доходів та у складі і обсягах видатків місцевих бюджетів.
4. Назвіть види міжбюджетних трансфертів в Україні.
5. В чому полягає сутність фінансового вирівнювання?
6. В чому зміст бюджетного регулювання?
7. В чому полягає механізм горизонтального вирівнювання?
7. Назвіть методи бюджетного регулювання.